

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ
СТЕФАНИКА

Навчально-науковий Юридичний інститут

Кафедра конституційного, міжнародного та адміністративного права

Любомир ЗІНИЧ

ПРАВО ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

**Методичні вказівки для підготовки до семінарських здобувачів
магістерського рівня освіти денної форми навчання**

м. Івано-Франківськ, 2023

Затверджено на засіданні кафедри конституційного, міжнародного та адміністративного права протокол №1 від 31.08.2023 р.

Затверджено на засіданні Науково-методичної ради Навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол ____ від «__» _____ 2023 р.)

Зінич Л.В. *Право збройних конфліктів: методичні вказівки для підготовки до семінарських занять студентів магістратури денної форми навчання.* Зінич Л.В. - Івано-Франківськ: Навчально-науковий юридичний інститут Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2023. 12 с.

Методичні вказівки розроблені на основі навчального плану Навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника і призначені для підготовки до семінарських занять.

В посібнику викладені: завдання для підготовки до семінарських занять, які включають короткі методичні рекомендації, що полегшить підготовку до занять, практичні завдання для перевірки знань. До кожної теми поданий перелік літератури, а також перелік нормативно-правових актів, які регулюють відповідний вид відносин станом на 01.09.2023 р.

Посібник призначений для студентів, аспірантів, викладачів.

© Зінич Л.В., 2023

© ПНУ ім. В. Стефаника, 2023 р.

ВСТУП

Сучасний розвиток міжнародних відносин характеризується новими підходами до вирішення глобальних проблем у світі, а міжнародне співтовариство стає більш консолідованим у розв'язанні проблем і визначенні співпраці держав. Вивчення міжнародного гуманітарного права як особливої правової системи для юристів має важливе значення, оскільки закладає підвалини розуміння історії та передумов виникнення збройних конфліктів як міжнародного, так і не міжнародного значення, правового статусу учасників бойових дій (комбатантів, не комбатантів, цивільного населення, найманців, шпигунів, військовополонених), їх захисту та притягнення до відповідальності.

Також вивчення права збройних конфліктів дозволяє проаналізувати через вивчення найбільш вагомих для міжнародного правопорядку збройних конфліктів, які своїм наслідком мали територіальні зміни в світі, потягнули за собою створення нових підгалузей міжнародного права, використовувати мирні засоби розв'язання спорів, різноманітні форми співробітництва держав у притягненні винних осіб до відповідальності за участь у збройних конфліктах. тощо.

Метою дисципліни «Право збройних конфліктів» є надання студентам комплексне уявлення про становлення, розвиток і функціонування міжнародного гуманітарного права, ознайомлення з основними положеннями міжнародно-правових договорів, звичаїв та рішень міжнародних судових установ у цій сфері регулювання, засадами міжнародної кримінальної відповідальності, основами імплементації норм міжнародного гуманітарного права.

Завдання навчальної дисципліни «Право збройних конфліктів» полягає в системному і комплексному підході до вивчення суті і змісту міжнародно-правових явищ що стосуються дотримання норм. Які регулюють правила ведення воєнних дій.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Права збройних конфліктів» є:

- опанування студентами теоретичною і нормативною базою міжнародного гуманітарного права;
- вміння застосовувати на практиці теоретичні знання з міжнародно-правових питань, що постають у сфері захисту жертв війни;

- засвоєння студентами концептуальних основ походження та сутності міжнародного гуманітарного права;
- вивчення системи джерел права збройних конфліктів;
- дослідження особливостей та специфіки сучасних міжнародних та не міжнародних збройних конфліктів.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати:

- особливості предмета сучасного права збройних конфліктів;
- місце міжнародно-правових норм у системі нормативного регулювання;
- особливості системи та джерела сучасного міжнародного гуманітарного права;
- положення найважливіших правових документів у сфері правового регулювання збройних конфліктів («Право Женеви» та «Право Гааги»);
- положення норм міжнародного кримінального права, що стосуються відповідальності за вчинення воєнних злочинів;
- передісторію, причини та наслідки най глобальніших міжнародних та не міжнародних збройних конфліктів.
- рішення міжнародних трибуналів про притягнення до відповідальності осіб, винних у порушенні норм міжнародного, міжнародного гуманітарного та кримінального права.

вміти:

- користуватися міжнародно-правовими актами, спрямованими, зокрема на боротьбу зі злочинністю у міжнародному праві, на захист прав людини під час збройних конфліктів тощо;
- грамотно висловлювати і обґрунтовувати свою точку зору із проблематики міжнародного гуманітарного права, надавати правову кваліфікацію збройним конфліктам;
- визначати порушення норм міжнародного гуманітарного права в тій чи іншій конкретній практичній ситуації;
- вільно оперувати юридичними поняттями і категоріями;
- бути здатним для самостійного опанування проблематики дисципліни.

ТЕМА 1 ЕВОЛЮЦІЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

Перед студентом стоїть завдання детально опрацювати положення чотирьох Женевських конвенцій та двох Додаткових протоколів до них щодо регулювання ознак та особливостей міжнародного та не міжнародного збройних конфліктів.

Незважаючи на те, що нормативно немає закріплення поняття та ознак «інтернаціоналізованого» збройного конфлікту, студенти повинні розуміти його відмежування від існуючих інших двох. Окрім того, готуючись до даної теми, студенти повинні володіти інформацією про збройні конфлікти, які мали місце після II Світової війни та вміти їх класифікувати.

Ключові терміни та поняття: *міжнародне право, міжнародне гуманітарне право, предмет міжнародного гуманітарного права, право війни, Женевські конвенції, Гаазькі конвенції, міжнародний збройний конфлікт, не міжнародний збройний конфлікт, принцип пропорційності, принцип гуманності, принцип відмінності, принцип заборони заподіяння зайвих страждань, Гаазькі конференції миру.*

Питання для обговорення:

1. Еволюція нормативно-правового регулювання правил та методів ведення воєнних дій.
2. Взаємозв'язок між правом збройних конфліктів та іншими галузями права, такими як міжнародне гуманітарне право, права людини, міжнародне кримінальне право.
3. Питання адаптації права збройних конфліктів до змін у сучасних конфліктах, включаючи кібервійни та гібридні загрози.
4. Особливості принципу розмежування під час міжнародного та не міжнародного збройних конфліктів.
5. Період реформування: кардинальні зміни на сучасному етапі.

Завдання:

1. Складіть схематично історію становлення міжнародного гуманітарного права.

2. Порівняйте схематично особливості міжнародного, не міжнародного та інтернаціоналізованого збройного конфліктів.

Контрольні питання:

1. Чим регулюються особливості не міжнародних збройних конфліктів?
2. Чи можна масові заворушення вважати не міжнародним збройним конфліктом?
3. В чому полягає особливість принципу заборони заподіяння зайвих страждань?
4. Які нормативні акти формують джерела міжнародного гуманітарного права?
5. Хто підлягає особливому захисту відповідно до принципу гуманності?
6. Чи можна здійснювати напад на військовополонених?
7. Що таке інтернаціоналізований збройний конфлікт?
8. Назвіть приклади міжнародних збройних конфліктів.

Рекомендована література у списку використаних джерел:

- Основна література: 1-15;
Додаткова література: 5;
Нормативно-правові акти: 1-3.

ТЕМА 2 МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ НАСЛІДКИ ПОЧАТКУ ВІЙНИ

Дана тема спрямована на засвоєння студентами положень норм міжнародного права щодо початку військових дій. Студентам необхідно розуміти момент початку війни, просторові межі війни, види збройних конфліктів і їх правове регулювання.

Окрім того студенти повинні розуміти відмінність між основними поняттями «війна», «збройний конфлікт» та «театр війни», «театр військових дій».

Ключові терміни та поняття: *міжнародне гуманітарне право, театр війни, театр військових дій, збройний конфлікт, воєнна окупація, початок війни, просторові межі війни, загроза застосування воєнної сили.*

Питання для обговорення:

1. Оголошення війни і початок бойових дій.
2. Правова природа поняття "агресія" у міжнародному праві.
3. Театр війни.
4. Стан війни.
5. Характеристика загрози застосування воєнної сили.

Контрольні питання:

1. Охарактеризуйте сухопутний, морський та повітряний театр війни.
2. Що таке «гібридна» війна з позиції міжнародного гуманітарного права.

Рекомендована література у списку використаних джерел:

- Основна література: 1-15;
- Додаткова література: 5;
- Нормативно-правові акти: 1-3.

ТЕМА 3 ПРАВОВИЙ СТАТУС УЧАСНИКІВ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

В ході збройних конфліктів беруть участь як його безпосередні учасники, так і особи, які прямо або побічно можуть постраждати від результатів збройного конфлікту. Саме тому при підготовці до даної теми студенти повинні опрацювати Женевські Конвенції та знати основних учасників збройного конфлікту, розуміти особливості їх правового статусу.

Також студенти повинні опрацювати додаткові нормативно-правові документи, що регулюються статус шпигунів, найманців під час збройних конфліктів, а також розуміти яким чином під час війни відбувається захист жертв війни.

Ключові терміни та поняття: міжнародне гуманітарне право, право війни, учасники бойових дій, комбатанти. Не комбатанти, шпигуни, війські розвідники, цивільне населення, найманці, добровольці, парламентарі, іноземні військові радники, спеціалісти, жертви війни, військовополонені, поранені.

Питання для обговорення

1. Правовий статус комбатантів,
2. Правовий статус осіб, що не беруть участь у збройних діях, але входять до складу збройних сил (некомбатанти).
3. Особливий статус розвідників, добровольців, парламентарів, іноземних військових радників і спеціалістів.
4. Правовий статус військовополоненого.
5. Міжнародно-правове регулювання захисту військовополонених.
6. Захист цивільного населення в період збройних конфліктів.

Контрольні питання

1. Чим врегульовано питання захисту цивільного населення під час збройного конфлікту?
2. Хто такі комбатанти?
3. В чому полягає правовий статус військовополоненого?
4. Яка Женевська конвенція регулює захист військовополонених?
5. Хто такі найманці?
6. У чому відмінність між розвідником і шпигуном?

Рекомендована література у списку використаних джерел:

- Основна література: 1-15;
- Додаткова література: 5;
- Нормативно-правові акти: 1-3.

ТЕМА 4 ПРАВОВИЙ РЕЖИМ НЕЙТРАЛІТЕТУ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Для вивчення теми студентам необхідно вивчити історію режиму нейтралітету під час війни. Важливо засвоїти поняття та види нейтралітету у міжнародному праві, нейтралітет держави у сухопутній, морській та повітряній війні.

Ключові терміни та поняття: *нейтралітет, позаблоковий статус, нейтральний статус, неприєднання держав, нейтральні води.*

Питання для обговорення:

1. Поняття та види нейтралітету в сучасному міжнародному праві.
2. Нейтралітет держави у сухопутній війні.
3. Нейтралітет держав у морській війні.
4. Нейтралітет держав у повітряній війні.

Контрольні питання:

1. Яка відмінність між воєнним та евентуальним нейтралітетом?
2. Що таке позаблоковий характер політики?
3. Назвіть приклади нейтральних держав під час першої світової війни.
4. Назвіть принципи нейтралітету у зовнішній політиці Швейцарії.

Рекомендована література у списку використаних джерел:

- Основна література: 1-15;
- Додаткова література: 5;

Нормативно-правові акти: 1-3.

ТЕМА 5 ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ВОЄННОЇ ОКУПАЦІЇ. ЗАСОБИ І МЕТОДИ ВЕДЕННЯ ВОЄННИХ ДІЙ.

На семінарському занятті студенти повинні оволодіти знаннями щодо засобів ведення війни дозволені міжнародними договорами, особливості міжнародно-правового захисту довкілля та охорони культурних цінностей у період збройних конфліктів, деякі аспекти ведення воєнних дій у повітряному та морському просторі.

Ключові терміни та поняття: *загроза застосування воєнної сили, агресія, акти агресії, окупація, біологічна зброя, військові (збройні) формування, воююча сторона, геноцид, гуманітарна допомога, демілітаризована зона, деокупація, жертви війни, зброя масового знищення, лінія розмежування.*

Питання для обговорення:

1. Міжнародно-правове регулювання воєнної окупації.
2. Поняття «засоби ведення війни».
3. Заборонені засоби ведення воєнних дій згідно з міжнародним правом.
4. Заборонені методи ведення воєнних дій згідно з міжнародним правом.
5. Ядерна зброя у світлі норм міжнародного права.

Контрольні питання:

1. Права і обов'язки держави-окупанта.
2. Гарантії відносно цивільних осіб, які проживають на окупованих територіях.
3. Дайте визначення поняттю «оголошення війни».

Рекомендована література у списку використаних джерел:

Основна література: 1-15;

Додаткова література: 5;

Нормативно-правові акти: 1-3.

ТЕМА 6 МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ЖЕРТВ ВІЙНИ. ПРАВОВІ НАСЛІДКИ ЗАКІНЧЕННЯ ВІЙНИ.

Під час вивчення цієї теми студенти повинні опрацювати міжнародні акти з питань захисту жертв війни та вивчити правові наслідки закінчення війни. Важливо зрозуміти сутність і поняття жертв війни, правовий статус хворих, поранених та осіб, які зазнали корабельної аварії. Окремим питанням якому слід приділити уваги є міжнародно-правові наслідки закінчення війни.

Ключові терміни та поняття: *демільтаризована зона, деокупація, жертви війни, цивільне населення, особи, які зазнали корабельної аварії, реінтеграція,*

Питання для обговорення:

1. Поняття «жертв війни».
2. Правовий захист поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії.
3. Правові наслідки закінчення війни.
4. Міжнародно-правова відповідальність держав за порушення норм міжнародного гуманітарного права.
5. Кримінальна відповідальність фізичних осіб за порушення норм міжнародного гуманітарного права.

Контрольні питання:

1. Які ви знаєте види жертв війни?
2. Що таке система захисту жертв війни?
3. Що таке загальний захист, спеціальний захист, мінімальний захист жертв війни?
4. Які існують засоби припинення воєнних дій?

Рекомендована література у списку використаних джерел:

Основна література: 1-15;

Додаткова література: 1-4;

Нормативно-правові акти: 1-3.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Міжнародне публічне право : у 2 т. : підручник / за ред. В. В. Мицика ; авт. кол.: В. В. Мицик, М. В. Буроменський, О. В. Буткевич та ін. Харків : Право, 2020. Т. 1. Основи теорії. 416 с.

2. Баймуратов М. О. Міжнародне публічне право : підручник. Київ : Фенікс; 2018. 762 с.

3. Войціховський А. В. Міжнародне право : підручник. Харків : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2020. 544 с.

4. Грушко М. В. Окремі аспекти захисту цивільного населення в період окупації: Автономна Республіка Крим та м. Севастополь. Право і суспільство. 2020. № 5. С. 230–238. URL: http://www.pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2020/5_2020/37.pdf

5. Sassòli M. International Humanitarian Law: Rules, Controversies, and Solutions to Problems Arising in Warfare. Edward Elgar, Cheltenham. 2019. 720 p.

6. Зінич Л.В. Інформаційна безпека Естонії: досвід для України. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. Випуск 50. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2019, С.26-38.

7. Зінич Любомир Васильович Правові засади взаємодії громадянського суспільства та держави у забезпеченні інформаційної безпеки. *Інформаційна безпека в сучасному світі та її вплив на конституційний лад в Україні: теорія і практика: матеріали всеукраїнської конференції* (м. Івано-Франківськ, 20 червня 2019 року). Упорядник В.І. Розвадовський. Івано-Франківськ: ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2019. С.32-36.

8. Зінич Любомир Васильович Правові способи забезпечення прав людини у сучасних умовах: загальний огляд. *Актуальні проблеми правового забезпечення прав і свобод людини і громадянина в Україні: теорія та практика: матеріали круглого столу* (м. Івано-Франківськ 26 червня 2018 року) упорядник В.І. Розвадовський / Івано-Франківськ: ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2018. С.32-35.

Нормативно – правові документи, необхідні для опрацювання тем:

1. Статут Організації Об'єднаних Націй і Статут Міжнародного Суду. URL:

http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_010 2.

2. Декларація про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин та співробітництва між державами відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй 1970 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_569#Text
3. Конвенція про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях 1949 року (Женевська конвенція I 1949 року). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_151#Text
4. Женевські Конвенції 1949 року, Перший Додатковий Протокол та Другий Додатковий Протокол до Женевських Конвенцій/
5. Правила Звичаєвого міжнародного гуманітарного права
6. Гаазькі конвенції 1899 та 1907 рр.